

MEENUTADES HERBERT TAMPERET

Herbert Tampere (snd 1. II 1909) oli juba 1927. aastal üliõpilasena ning peagi Eesti Rahvaluule Arhiivi koosseisulise töötajana olnud osaline eesti rahvaluuleteaduse edendamises. ERA algusaegade töötajaskond oli tavatult noor, keskmise vanusega 20–30 aastat. Siin alustasid oma erialast tööd Oskar Loo-rits, Paul Ariste, Richard Viidalepp, Rudolf Põldmäe, Selma Lätt, Erna Normann jt. Pärast Teist maailmasõda oli Tampere sõjaeelse ERA vaimsuse edasikandja ning tööstiili jätkaja kuni ootamatu surmani (19. I 1975). Siintoodud meenutused on tagasivaade ühes Herbert Tamperega käidud folkloristiteele.

Kuna rahvaluule uurimine oli sellal nõukogude režiimile kuulekate doktriinäärde visiooni kohaselt Tallinnasse üle viidud, tuli Tartus Kirjandusmuuseumi koosseisu jäänutel tegelda peamiselt teenindamistööga. Rahvaluule osakonna juhatajana pidi Tampere hea seisma, et arhiivisäilikud jõuaksid koo-
piatena uurijate kätte. Kurtmisi stiilis „ei saa materjali kätte ja tööplaan jääb täitmata” oli kuulda nii Tallinnast Keele ja Kirjanduse Instituudi kui ka Tartust ülikooli poolelt, vastavalt sellele, millise suurväljaande koostamine teoksil oli. Ei saa öelda, et Tampere oleks lahkesti ümber orienteerunud ning rahvaluule osakond teised töösuunad unarule jätnud.

Oma esimesel ühisel kogumisretkel panin veidi imeks, miks Erna ja Herbert Tampere koguvad Tõstamaal ja meie teised Audrus. Järgmisel suvel kordus sama: nemad Järva-Madisel, meie Järva-Jaanis. Omaette oli neil küllap rahulikum ja ka sobivam tööta-

da. Sama laulikut mitmel korral külastades oli võimalik varieerumisnähtusi põhjalikumalt jälgida, ka õnnestus nii-
moodi omainimeseks saada. Tööjaotus oli selline, et Herbert küsitles ja Erna kirjutas kuuldu üles. Kui noored rahvaluulekogujad ikka ja jälle küsivad, mis sugune on see õige kogumisviis, sobiks siinkohal küsitleja ja informandi suhtluse teemal lisada, et Herbertil polekski võib-olla otstarbekas olnud pärimusrühma liikmena esineda, sest ta „oli professori nägu”. Erna meenutas, et kuigi kohtumine oli kokku lepitud, hakkas laulik algul põiklema: „Oi, ma ei tea mitte midagi.” Siis hakanud Herbert ise jutustama, ahvatlenud sõnu täpsustama, veennud, et see on oluline. Kantuna soovist uurijat tema töös abistada tulid informandid edaspidi juba ise teatama, kui midagi meelde tuli. Tänapäeva folkloristid jälgivad sellist „kultuuride kohtumist” huviga. Anette Evarti juures käimisest kirjutab Janika Oras oma doktoritöös järgmist: „Osa Tampere päeviku detaile viitavad kogujate ja Anette suhtlemisprotsessis toimunud muutustele. Võib arvata, et esimesel kohtumisel andis ülikonnas, intelligentse olekuga meesterahva ilmumine Anette ette keset argitoimetusi, laudast tulles, piisavalt põhjust kohmetuseks ja võõristuseks. Anette esialgne väide, et ta midagi ei mäleta, võis pooliti olla ettekääne külalistest vabaneda...”¹ Kokku külastati laulikut neljal korral

¹ J. Oras, Viie 20. sajandi naise regilaulumaaailm. Arhiivitekstid, kogemused ja mälestused. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 27. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, 2008, lk 211.

ning saadi 24 laulust 47 salvestust, Erna Tampere aga võis päevikusse kirjutada, et laulude esitaja muutus iga külaskäigu-ga „erksamaks ja rõõsamaks”.

Kohalike korrespondentide juhenda-jaks oli rahvaluule osakonnas aastaid Selma Lätt, pärastpoole Ellen Liiv, Olli Kõiva, Ingrid Rüütel. Järg jõudis ka minu kätte. Aasta lõpul tuli kogutu köi-deteks seada Jakob Hurda sätete koha-selt alates saadetistega Virumaalt ja lõpetades Setumaaga. Teadsin, et köide-te komplekteerimine on püha üritus, mis ei saanud kunagi lõpetatud enne, kui Herbert Tampere polnud tulemust üle vaadanud. Minul järgnes Harjumaa saadetisele kohe Hiiumaa materjal, sest Läänemaalt polnud sel aastal midagi laekunud. Tampere ütles, et ega ikka nii küll ei või jätta, ja tõstis Hiiu-maa tekstid lihtsalt uude köitesse.

Kus avanes võimalus kedagi koguma õhutada, ei jätnud Tampere seda kasu-tamata. Kodukandist Rannust pärit pillimees Artur Vigla käis tihti temaga maailma asju arutamas, kuid pani ka kirja noorpõlves kuulnud muinasjutud. Liivlane Pētõr Damberg andis arhiivile oma noorpõlvemälestused Oskar Loo-ritsast. Rahvaluulekogujate kokkutule-kutest Kadrinas ja Põlvas võttis osa botaanik Gustav Vilbaste ning rahva-luule osakonnas tehtavat kogumistööd tunnustades otsustas oma korrespon-dentide kogutud taimenimede mapid nimelt rahvaluule arhiivi hoiule anda.

Korduvalt sõideti rahvaluulesalves-tusi tegema Eesti Raadio hõbehalliga. Koostöö oli viljakas, sest konservatoo-riumis Tampere rahvamuusikaloenguid kuulanud Aino Strutzkin toimetas raad-ios saatesarja „Rahvaloomingu vara-salvest”. Folklooriarhiivi talletatud sal-vestuste tutvustamiseks oli see väga hea võimalus. Tampere koostatud saate-d olid rohkem pillimeestest ja ekspe-ditsioonitulemustest. Sellal tuli saate tekst aegsasti Tartus sisse lugeda ja see siis Tallinna toimetusse saata. Tampere jutustas kord meile, kuidas ta

ühel Heliloojate Liidu lõputul aruande-koosolekul istus, kuni kätte jõudis kok-kulepitud aeg raadiosaadete plaani arutada. Ei aidanud siis muu, kui kõvasti kõhima hakata, tasapisi ruu-mist lahkuda ja igaks juhuks ukse taga veel veidike kõhida.

Herbert Tampere sajandale sünni-aastapäevale pühendatud ettekande-koosolekul meenutas Veljo Tormis, et ta leidis noore heliloojana tee rahvamuusi-ka juurde just koos Tamperega rahva-luulearhiivis helisalvestusi kuulates. Kui neile aegadele tagasi mõelda, mee-nuvad Tormise „Eesti kalendrilaulud” (1967), „Liivlaste pärandus” (1970), „Raua needmine” (1972), „Pikse litaa-nia” (1974).

Sõjaeelse ERA töötajaist olid parasti-ses rahvaluule osakonnas peale Tampe-re veel Selma Lätt ja Erna Normann. Tampere avaldas järjepanu uurimusi, esines konverentsidel ja pidas loenguid konservatooriumis. Selma Lätt tegeles tema juhendamisel „Eesti rahvakalend-ri” esimese köite koostamisega. Erna Normannil oli käsil läänemeresoome vanasõnade eesti osa ettevalmistamine. Asutustevahelistest suurväljaannetest olid käsil „Vana kandle” ning hiiu- ja vägilasmuistendite köited. Nagu ERA algusaastailgi tegutses neis ruumides jälle uus põlvkond noori. Regilaulude uurimisel järgis Olli Kõiva Tampere teesi esitamistavade olulisusest, sama folklooriliigiga alustas oma teadlase-tee hiljem ka Kristi Salve. Ingrid Rüütel valis väitekirja teemaks uuema rah-valaulustiili kujunemise. Ellen Liiv rakendas oma energia vanapaganamuistendite köite koostamisele, teema-kartoteekide struktuuri loomisele ning näitas eeskju muistenditega seotud paikade pildistamisel. Arvo Krikmanni-le oli Tampere juba esimestel töökuudel teinud ettepaneku üles astuda teadus-foorumil. Minagi pidasin tema soovitu-sel oma esimese ettekande juba esime-se tööaasta suvel. See oli Kihnu saarel rahvaluulekogujate kokkutulekul, tee-

maks rahvajuttude jutustamine. Hiljem kasvas sellest esimene artikkel, lõpuks ka väitekiri.

Üksvahe tegeles Tampere natuke isegi vanasõnadega. See oli siis, kui väljaande töögrupp tüübiartiklite ülesehituse kallal töötas. Ettepanekuga tüübi vormistamist lihtsustada oldi päri. Kui tallinlasest loomajutu-uurijal Pille Kipparil oli probleeme muinasjutu ja pajatuse piirile jäävate tekstivariantide määratlemisega, sai ta head nõu Herbert Tamperelt.

See oli tegus aeg. Meil oli hea tööjaotus, kõik tegid kõike, tulime enam-vähem toime. Mõndagi jäi siiski väsitavalt venima ja mõndagi hoopis unarule.

Korduvalt tutvustas Tampere kõrgemalt poolt antud suuniseid: pearõhk olgu abitöödel, teadustööd tuleb vähendada. Mõeldud oli uurimusi. Tüpoloogiseerimisega tegeleva arhiivitöötaja õiguse eest oma töötulemusi artiklikuks vormistada võitles kõige ägedamalt Ingrid Rüütel. Tampere ise loobus Kirde-Eesti rahvakalendri artikli teise osa koostamisest ja palus end 1966. aastal osakonna juhataja ametist vabastada, et keskenduda teadustööle. Järgmisest aastast oli ta konservatooriumi õppejõud, kuid ometi jäi ta meiega. Istus sama töölaua taga, vaikne ja süvenenud, tõusis, võttis mõnikord mõned akordid klaveril ning asus taas kirjutama. Aga kui meil teises toas läks vahel valjuhäälselt teoreetiliseks vaidluseks, märkasime teda uksele muhelemas. Ega siis ei saanudki mõttevahetust katkestada, pigem ootasime, et ta sõna sekka ütleks. Kõige sagedamini oli kõne all käsilolevate uurimistööde ühine osa, näiteks žanripiirid ja -tunnused, terminoloogia, rahvaluuleteose stabiilsus ja muutlikkus. Tavaliselt sekundeeris Tampere repliigi või omapoolse küsimusega.

Hüpoteesidele regilaulu ajaloolise kujunemistee mõjurite kohta otsis Tampere kinnitust väga põhjaliku uurimistööga ja oma veendumustest oli tal raske loobuda. Kõige enam tegid talle

meelehärmi kolleegiumi erimeelsused „Vana kandle” väljaandmisepõhimõtetes. Olles juba 1930. aastatel välitöid tehes tõdenud, et regilaulutraditsiooni uurimisel tuleb arvesse võtta kolme komponenti – sõnu, viisi ja esitamistavasid –, pidas ta regilaulutüpoloogias õigeks funktsionaalselt aluselt lähtumist. „Vana kandle” Mustjala kõide ilmus memoriaalteosena alles 1985. aastal. Eessõnas kirjutab Olli Kõiva: „Me ei tea, millised oleksid olnud H. Tampere lõpliku seisukohad eriti sellistes olulistes küsimustes, nagu lüürika ja lüroepika piir ning laulutüüpide ja -motiivide suhted. Neid probleeme tahtis H. Tampere enne käsikirja trükivalmis seadmist veel põhjalikult kaaluda, kuid selleks ei jätkunud enam tervist ega aega.”²

Kui kahte meest, kunagist ERA juhatajat Oskar Looritsat ja Herbert Tamperet võrrelda, siis mõlemad olid aatemehed ja jõudsid väga palju. Loorits oli tulihingeline, lennukas, väljapoole elav, Tampere põhjalik, flegmaatiline, endasestõmbunud. Vaenates germaani kultuuri, oleks Loorits meelsasti kõik mõjud eesti omakultuurist välja selekteerinud. Eesti omakultuuri otsis Tamperegi, kuid ei jätnud näitamata, kuidas võõras omaseks ümber kujundatakse ning nõndaviisi omaks saab.

Tänapäeval töötab sama Kirjandusmuuseumi katuse all taaskord uus põlvkond noori folkloriste. Tamperel oleks põhjust kurvastada, et tehniline revolutsioon arhiivimaterjali kättesaadavaks tegemise niisamuti töö- ja ajamahukaks määrab ja et konkurents pole alati viljakas. Märksa enam leiaks ta rõõmustavat. Ridamisi on kaitstud teaduskraade, sh regilauludest, ilmub rohkesti uurimusi ja tekstiväljaandeid, sh ERA toimetuste sari, meil on etnomusikoloogia osakond – institutsioon, mille loomist Tampere konservatooriumis kavandas.

² H. Tampere, E. Tampere, Vana kannel V. Mustjala regilaulud. Tallinn: Eesti Raamat, 1985, lk 7.

Folkloristi, rahvamuusikateadlase ja pedagoogi Herbert Tampere kaasaegsed on teda nimetanud etnoloogikallakuga folkloristik. Tema teadusvaldkonna tänapäevane nimetus *etnomusikoloogia* sobib sellesse konteksti päris hästi. Ent kuidas ta suhtuks folkloristika kui teadusdistsipliini praegusesse seisuga? Kas ta peaks folkloristika kallakut kultuuriantropoloogiasse kreenikal-

dumiseks? Igatahes oleks tal ühe tänapäeval kasutatava nimetuse *muusikaline antropoloogia* kõrvale omalt poolt panna 1963/1964. aastal konservatooriumis peetud loengutsükli pealkiri „Muusikaline folkloristika”.

MALL HIEMÄE

KOGUMISKONVERENTS „TEADLASENA JA TURISTINA”

Kui Akadeemiline Rahvaluule Selts (ARS) aastal 2003 esimest korda kergete kõhklustega kogumiskonverentsi korraldas – kas välitööde põgusatel esmanalüüsidel ja nende ekspeditsioonimeeleolude reflekteerimisel päevapikuse üritusena on ikka mõtet ning kas kuulajaid jaguks –, siis nüüdseks kuuendat korda aset leidnud ürituse puhul on tegu ARS-i ühe kõige rahvarohkema ettevõtmisega. Suur on ka esineda soovijate huvi: sel korral, 30. oktoobril 2008, peeti 15 ettekannet 22 esinejaga, üritust toetas Eesti Kultuurkapital.

Viimaste aastate ürituste ettekannetel on sidunud peale ekspeditsioonituvustuste ka üks konkreetne vaatepunkt, millega haakuvatele probleemidele vastust otsitakse. Sel korral oli alateemaks „Teadlasena ja turistina”. Turism on viimastel kümnenditel oluline kultuuriuuringute teema ning turismitõrjumise probleemist tekib välitöödel arvukalt kokkupuuteid. Nii püüti ettekannetes üldistada, mille poolest kogumiskäigud turisti külastusega sarnanevad, mille poolest erinevad, ning käsitleti ka seda, milliseks kujunesid ekspeditsiooni käigus kogujate kokkupuuted turistide, suvitajate ja muude külastajatega.

Madis Tuuder (EKA) kõneles Eesti Kunstiakadeemia soome-ugri uurimisreisist Venemaa Föderatsiooni Tveri

oblasti karjalaste ja eestlaste küladesse. Sealsete elanike, Karjalast XVII sajandil väljarännanute puhul on tegu autonoomse staatusega rahvakilluga. Algselt esemelise kultuuri jäädvustamiseks korraldatud EKA ekspeditsioonidel on viimasel ajal üha rohkem tähelepanu pööratud elukeskkonna kui terviku talletamisele. Esineja peatus pikemat karjala keele staatusel. Kuigi keskealine põlvkond keelt eriti ei oska, võiks mõningast optimismi tingida asjaolu, et nii mõneski koolis on kasutusel karjalakeelsed aabitsad ning esineja rõõmuks rääkisid ka külapoe juures mängivad lapsed karjala keelt.

Taisto Raudalainen (Ajaloos Instituut) tutvustas suvist kogumisretket vepslaste juurde. Korduvatel Vepsas käikudel on ta koos kolleegidega kogunud ehedat endisaegset elutunnetust. Esineja seostas suvel kogutud detailid põhjaliku ülevaatega vepslaste lähiajaloo ning kirjeldas kogumiskogemust ohverdamispraktikate ja itkude jäädvustamisel. Seoses turismiteemaga tõi Raudalainen aga välja ühe korduva jutumotiivi: mitu vepslast meenutas Eestis-käimisi nõukogude ajal, mille eesmärgiks oli ennekoike kaubavaheetus – hõimusolidaarsuse märgina said nad letialust kaupade.

Indrek Jääts (ERM) kirjeldas enda ja filmimehe Mairo Selgmäe kogemust materjali kogumisel permikomide

hetkeolukorda ja tulevikuperspektiive kajastava dokumentaalfilmi tarvis. Permikomi on esimene autonoomne ringkond Venemaal, mis vastava rahvahääletuse alusel 2005. aastal oblasti-ga ühinedes kaotas autonoomsuse. Ekspeditsiooni käigus talletati filmilindile tänapäeva kultuurisituatsiooni (18 tundi), kaasa arvatud ametlike võimude „näidatud” kultuuri.

Pille Kippar (TLÜ) otsis ettekandes vastust küsimusele, kas sõnal *teadusturism* on hea või halvustav tähendus. Oma kogemustele toetudes näitas ta, kuidas nõukogude ajal oli teadusturism teadlaste jaoks üks väheseid võimalusi riigist välja pääseda ning välismaa kolleegidega suhelda.

Risto Järv (TÜ) andis ülevaate turismiteema tõusust kultuuriuurijate huvipunkti ning kõrvutas pikemalt turismireisi ja muinasjuttu, viidates nende arvukatele sarnasustele: mõlemad on reaalsusest põgenemised, mõlemas toimib tavaolukorraga võrreldes teatud mõttes erinev aegruum, käidud maad iseloomustav suveniir, mille reisija kaasa toob, on kui muinasjutukangelase tarvilik tunnismärk imedeilmast. Käsitlemist leidis ka esineja kogemus folkloristina ning turistina: nihkumine turismireisil teadlase positsiooni, et vaadelda, kuidas pärimuslikku kultuuri turistidele vahendatakse.

Ester Vösu ja Maarja Kaaristo (...) analüüsisid ühisettekandes oma välitöid Võrumaa turismitaludes. Kaheksas turismitalus vaadeldi, kuidas turismitalupidajad mõtestavad lokaalset identiteeti ja keskkonna terviklikkust. Nendegi ettekande teoreetiline osa käsitles kultuuriuuringute paradigma-muutust: uurijate negatiivne suhtumine (turistid kui barbarid, kannibalid) on muutunud. Kui varem nähti turismis eeskätt kohalikke kultuurieripärasid või „autentset” kultuurikogemust hävitavat fenomeni, siis sama oluline on turism kohalike elatusallikana, mit-

meid kultuure on pannud just turistide huvi oma identiteeti reflekteerima.

Marju Torp-Kõivupuu (TLÜ) kõneles oma ettekandes kahe kuu jooksul toimunud etnoloogilistest välitöödest Lahemaa kolmekümne ühes rannakülas. Eri kõrgkoolide tudengite osavõtul toimunud rannakülade inventeerimise projekti käigus saadi põhjalikud andmed kõigi külade ehitistest, aga ka ülevaade Lahemaa elanike probleemidest. Esineja käsitles Lahemaa mõistet ja elanike suhtumist oma elukeskkonda, muret rahvuspargi piirangute pärast igapäevases eluolus, suhet turistidega jm.

Eda Kalmre (EKM) oli suvel teinud uue kogumiskäigu Sõrve, kus seitsme aasta eest toimusid Eesti Rahvaluule Arhiivi välitööd, ning käsitles muutusi, mis sõrulaste elus vahepealsel ajal on toimunud. Järjest suurema ääremaastumise taustal on kohalik kultuurielu tegus, mida esineja iseloomustas kolme sellesuvisel kohtumise abil: esindatud oli „vana aega” mäletav informant, kes meenutas intervjuudes talgud, kurja silma ja külaarste; kohalik ajalookirjutaja, kes on koostanud piirkonna ajaloo raamatu; ning poolsaarele elama asunud rootsi pere, kes toetab sõrulaste pärimusteadlikkust.

Jaanika Jaanits (Harjumaa Muuseum) tutvustas Harjumaa Muuseumi kogumistööd Prangli saarel, mille eesmärgiks oli mälestuste ja perepärimuse korjamine ning kohaliku keele jäädvustamine selles Tallinna lähedal asuvas omapärase kultuuriga keskkonnas. Intervjuudes (16 tundi helisalvestusi, 5 tundi filmi) meenutati lähiminevikku, aega, mil saarele oli keeruline pääseda ja mandrilt tulles korjati passid ära, samuti kirjeldasid saareelanikud oma suhtumist tänapäeva turistidesse.

Maris Rosenthal (ERM) tutvustas Eesti Rahva Muuseumi ja fotograaf Alar Madissoni koostööprojekti „Eesti tüübid”, mille eesmärgiks oli ERM-i

fotokogu täiendamine Eesti eri piirkondades elavate inimeste ühisportreedega (ühtekokku üle 400 inimesest) ning valitud piltidest suurnäituse korraldamine 2009. aasta kevadel Raadil. Esineja kirjeldas välitööde protsessi, pildistuskoha valikut (et kohalikud ära tunneksid) ning pildistamispehmoitteid (igapäeva- või ametirõiva kandmine, taustandmete kogumine arhiveerimise tarbeks, pildistatavate naeratamine).

Järgnevad ettekanded käsitlesid tudengiekspeditsioone. Eri organisatsioonide koostöös toimunud Lahemaa pühapaikade ekspeditsioonil osalenud noored Tartu Ülikooli etnoloogid Ave Taavet ja Epp Tamm püüdsid üldistada kohatud informantide suhtumist uurijasse: uurijat võidi pidada kas külalise, võõra, turisti, teadlase või publiku rollis olijaks. Sellest, kuidas küsitlejasse suhtuti, sõltus ka kogutud teabe hulk ja kvaliteet.

TÜ murdepraktikaid Tõstamaal ja Lätis Vana-Laitsna vallas tutvustasid Anni Jürine, Mervi Kalmus ja Kristina Koppel. Praktikate põhieesmärgiks oli seekord kohanimedede kogumine, ettekandes käsitleti lisaks ka informantide ja kogujate suhtlust ning kogumise metodoloogilisi probleeme, taaskord kerkis küsimus eri humanitaaralade kogumistööde meetodiliste juhendite ajakohastamise tarvilikkusest.

Karl-Erik Kirschbaum ja Liis Reha tutvustasid TÜ rahvaluuletudengite ekspeditsiooni, kus seekord oli püütud ühendada etnoloogilised ja folkloristlikud välitööd (alustuseks osaleti Lahemaa rannakülade inventeerimisel, pärast tehti folkloristlikke intervjuusid kogumahuga 50 tundi). Vastukaja pälvis arutelu noorte üliõpilaste kogumistootustest ja nende muutumisest ekspeditsiooni käigus.

Madis Arukask ja Jana Burlakova tutvustasid TÜ eesti keelt võõrkeelena

õppivate üliõpilaste kogumistööd Peipsi veeres Perävallas. Ettekannet alustati põneva passaažiga konverentsi ühistemaal: nii antropoloog kui ka turist puutuvad kokku „teisega”, ainult teadlane suudab seda teist ka analüütiliselt avada, turist seda ei oska ega tahagi. Ettekanne tõi mõjusaid näiteid kohalikest kultuuritraditsiooni kandjatest ja nende maailmamõistmisest, välitöödel kogitud modernsetest esitustest traditsioonilistel teemadel.

Konverentsipäeva lõpetas Andreas Kalkuni (EKM) ja Tiit Sibula (ERM) pikem ülevaade sel suvel Venemaal Krasnojarski krais setu ja eesti külades korjatud ainesest (üle 70 tunni heli- ja ligi 30 tundi filmimaterjali). Ettekandes viidati, et antropoloogilised välitööd sarnanesid turistirännakuga just algusaegadel, mil Jakob Hurda sõnutsi õpetatud mehed „kõige alatumate ja armetumate metsinimeste jutustusi ja elukombeid” uurisid. Nüüdseks on suhtumine informanti teistsugune. Käsitletust ilmestasiid põhjalikud videonäited ning kogu konverentsipäeva lõpetuseks vaadati samast piirkonnast 15 aastat tagasi valminud filmi „Ilmalaanen laiali” (Urmas E. Liiv ja Hilja Sagris, 1993).

Mitme viimase ettekande järel tekkinud diskussioonis kerkisid lisaks turismiga seotud probleemistikule üles põnevad küsimused, näiteks mida võib pidada n-õ päris folklooriks, milline on koguja roll ja vastutus salvestusnupu vajutamisel, kuidas mõjutab materjali valikut see, milliste eeldustega koguma minnakse? Elav arutelu viitab sellele, et ehk oleks otstarbekas planeerida järgnevate kogumiskonverentside päevakavasse taaskord ka pikem ümarlaua arutelu.

RISTO JÄRV

EESTI VAHEKEELE KORPUSE SÜGISSEMINAR

13. novembril 2008. aastal toimus Tallinna Ülikoolis juba kolmas eesti vahekeele korpuse töörühma korraldatud sügisseminar. Seekordne teema oli „Korpusuuringute metodoloogia ja märgendamise probleemid”. Nagu peakorraldaja Pille Eslon lootis, jagati nii Tartu ja Tallinna kui ka Oulu ja Turu uurijad kokku toonud seminaril asjatundlikke kogemusi ja nii mõnelgi teemal tekkis elav arutelu.

Seminari avas Reili Arguse (TLÜ) ettekanne, mis sisaldas ülevaadet üldkognitiivsetest, keeleomastest ja tehnilistest aspektidest, mida tuleb arvestada harva esinevate või suhteliselt hilja ja raskemini omandatavate keelenüansside uurimisel. Lähemalt käsitleti eesti keele aspektilisuse ja ajamorfoloogia omandamise uurimist kolme erineva katse abil.

Pille Eslon (TLÜ) rääkis, et korpusest tulenev keeleanalüüs pakub põhimõtteliselt uusi võimalusi kasutada kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid analüüsimeetodeid ning integreerida saadud keelekirjeldusi ja teooriaid rakenduslikel eesmärkidel. Ettekandes tutvustati, millistele tulemustele on jõutud näiteks objektnoomeni käändekasutuse võrdlemisel eesti kirjakeele ja õppijakeele korpuste alusel jälgimaks eesti kirjakeeles toimuvat ning avastamaks selles varjatult kulgevaid muutusi.

Helena Metslang (TÜ, TLÜ) kirjeldas sõnajärje näitel katset analüüsida eesti vahekeele korpuse materjali TÜ ESTCG analüsaatori abil ning ühendada saadud tulemused vigade käsitsi-märgendusega.

Krista Liini (TÜ) grammatikakorrektori prototüüp tuvastab eestikeelsetes tekstides puudevaid ja üleliigseid komasid. Vead leitakse kitsenduste grammatika reeglite abil, mis on koostatud ning mida on testitud interneti-

portaalidest kogutud väära komakasutusega kommentaaride korpuse põhjal.

Mark Fishel ja Heiki-Jaan Kaalep (TÜ) tutvustasid ideed luua spetsiaalne korpuste kombineerimise tarkvara, mis aitaks ühendada ühe ja sama korpuse eri versioone.

Ilmari Ivaska ja Kirsti Siitonen (Turu Ülikool) rääkisid Turu Ülikoolis loodavast korpusest, mis hõlmab edasi jõudnud soome keele õppijate keelenäiteid. Korpuse kumuleeruva märgendamise esimesel etapil keskendutakse morfoloogiale, seejärel alustatakse veatüüpide märgendamist.

Tiit Hennoste (TÜ) jagas suulise keele korpuse märgendamise kogemusi, rääkides eri kirjeldustasandeil sagedamini ette tulevatest probleemidest.

Annekatriin Kaivapalu (TLÜ) juhtis tähelepanu introspektiivsetele meetoditele, mis võivad aidata täiendada õppijakeele analüüsi sihtkeele produtseerimise seisukohast. Lähemalt oli juttu eesti vahekeele korpuse sõnajärjevigade psühholingvistilise reaalsuse väljaselgitamisest testi, nn valjusti mõtlemise ja intervjuude abil.

Ingrid Krall (TLÜ) polemiseeris esimese kursuse vene emakeelega üliõpilaste eestikeelsete kirjalike tekstide kogu põhjal eesti vahekeele korpuse ning Kadri Sõrmuse koostatud emakeeleõppija korpuse veaklassifikatsioonidega, rõhutades lingvistilise ja struktuuritaksonoomia vaieldamatut tähtsust.

Katre Õim (TLÜ, Eesti Kirjandusmuuseum) tutvustas moodust, kuidas käsitleda fraseologisme formaalsete tunnuste asemel mõistesüsteemide alusel. Näiteks eesti kõnekäändude ja fraseoloogismide andmebaasi tarbeks loodud mõistesüsteem aitab kokku viia semantiliselt seotud väljendeid, esile tuua väljendite tähenduse kujunemisjärke jm.

Jarmo Harri Jantunen (Oulu Ülikool) demonstreeris kahest või enamast

sõnast koosnevatele fraseoloogilistele üksustele keskendudes, kuidas kasutada selliste järjendite uurimisel korpuse sõnaloendeid. Ettekandes kirjeldati, mida uut on programmi WWW-Lemmie 2.0 abil teada saadud näiteks soome keele *kovin*-tüüpi määruste (*kovin paljon*, *kovin suuri*) kohta soome keeles.

Ettekannetevahelist keskustelu elavdasid Leo Võhandu tähelepanekud keelevälistelt erialadelt. Seminari materjalidega saab tutvuda aadressil <http://evkk.tlu.ee>.

KATRE ÕIM

LÜHIKROONIKA

- 2. veebruaril ilmus Komimaal uus komi õigekeelsussõnaraamat, mille koostajad on Komi Vabariigi haridusarengu ja ümberõppe instituudi töötajad Albina Karmanova, Tatjana Krendeleva ja Raissa Kosnõreva. Teatmeteos on väga tarvilik, sest viimane õigekeelsussõnaraamat ilmus 23 aastat tagasi, komi keel on selle aja jooksul aga edasi arenenud. Sõnaraamatu koostamisel võeti aluseks viimane väljaanne, kust eemaldati laensõnu, mida komi keel omaks ei ole võtnud, lisati mõningaid uusi sõnu, mis on aja jooksul komi keele foneetikareeglitega kohanenud, ning ka vabariikliku terminoloogia- ja õigekeelsuskomisjoni kinnitatud uusi sõnu.

- 10. veebruaril Kirjandusmuuseumis toimunud folkloristide teisipäevaseminaris tutvustati Nikolai Vahtini raamatut „Põhjarahvaste keeled 20. sajandil. Keelevahetuse põhijooni” (Sankt-Peterburg, 2001). Raamat on pühendatud Põhja-Venemaa ja Kaug-Ida väikesearvuliste põlisrahvaste keelevahetusprotsesside kirjeldamisele ja analüüsile.

- 13. veebruaril kinnitas Tartu Ülikooli Sihtasutuse usalduskogu selle aasta Lennart Meri nimelise teadustöö auhinna laureaadiks teadustööde kategoorias Liisi Laineste. Ta pälvis 50 000 krooni suuruse auhinna oma möödunud aastal kaitstud doktoritöö „Poliitilised anekdoodid postsotsialistlikus Eestis: järjepidevus ja muutumine” eest.

- 18. veebruaril Tartus peetud Õpetatud Eesti Seltsi koosolekul esines Kersti

Taal ettekandega „Fr. R. Faehlmanni vaim Õpetatud Eesti Seltsis”. F. R. Faehlmann, kes oli üks Õpetatud Eesti Seltsi mõtte algatajaid, andis seltsi liikme ja esimehena (1843–1850) hindamatu panuse seltsi tegevussuundade väljakujunemisele. Tema keealased ja ilukirjanduslikud tööd ilmusid seltsi väljaannetes. Faehlmannile pühendatud ettekanded ja tema tööde uurimine on saatnud kogu ÕES-i järgnevat ajalugu.

- 18. veebruaril toimus selle aasta esimene Hõimuklubi õhtu. Hõimuklubi seekordseks külaliseks oli nimekas ungari fennougrist, keeleteadlane ja ühiskonnategelane János Pusztay. Esineja tutvustas ungarlaste algatatud projekte Venemaa soome-ugri rahvaste toetuseks, rääkis mullu sügisel Balatoni äärde asutatud Collegium Fenno-Ugricum'i tegevusplaanidest, Lääne-Ungari Ülikooli uralistika õppetooli uurimis- ja kultuurivahetusprogrammidest ning kakskeelsetest raamatusarjadest, mille raames on vahendatud ungarlastele ka eesti uuemat kirjandust. Pärast ettekannet esitleti J. Pusztay eesti keeles ilmunud luuleraamatut „Talvesina”, mis on ilmunud sarjas „Väikeste rahvaste suur kirjandus” ja mille tõlkija on Arvo Valton.

- 19. veebruaril peeti Tartus Ema-keele Seltsi ettekandekoosolek „Eesti keele omandamisest teise keelena”. Esinesid Anna Verschik („Retseptiivne mitmekeelsus”), Raili Pool („Täis- ja osasihitise kasutamisest suulises ja

kirjalikus õppijakeeles”) ja Pille Eslon („Eelistustest käändevormide kasutamisel”).

- 19. veebruaril toimus Võru Instituudis teine avalik arutelu võru keele ja kultuuriga seotud teemadel. Seekordne teema oli „Määne om „õigõ” võro kiil?” („Milline on „õige” võru keel?”). Arutelu juhtis Sixten Sild. Jaanuaris toimunud esimesel arutelul olid jutuks võru kirja-keelega seonduvad teemad: milleks kirjakeelt on vaja, kuidas võru keelt kirja panna ja milline kirja pilt on lugejale vastuvõetav. Arutlusel osalenute mõtetest jäi kõlama üsna vastakaid arvamusi. Probleemidena tõstasid harjumatus võru keele kirja pildiga, sealhulgas *q*-tähe mitteomaksvõtmine ja sellest tulenevad raskused kirjapan- du lugemisel. Pikka aega peamiselt suulis kasutuses olnud keele puhul on nimetatu üsna tavapärane. Päril vältida kirjalikku suhtlemist või mõtte avaldamist ei saa ja siin tuleks leida võimalikult paljudele omaks võetavaid lahendusi.

- 19. veebruaril korraldas Tallinna Ülikooli slaavi keelte ja kultuuride instituut XI noorfiloloogide konverentsi. Vene keelt ja kirjandust õppivad tudengid käsitlesid oma ettekannetes mitmekesiseid teemasid, nagu Dmitri Merežkovski ja Lev Tolstoi looming, maalikunst Aleksandr Bloki elus ja loomingus, ooperilibreto uurimine, kevade motiivid Nikolai Zabolotski loodusfilosoofilises loomingus, sõna *медведь* 'karu' etümoloogia, motiiv ajaloo fenomenina, mitme kandi pealt käsitleti Puškini jutustust „Padaemand” jpm.

- 25. veebruaril korraldasid Soome Instituut, Feno-Ugria Asutus ja Soome Suursaatkond Tallinna Vanalinna Muusikamajas hõimuõhtute sarjas Kalevala päeva tähistamise. Kalevala päeva peetakse Soomes rahvuseepose „Kalevala” auks ja sel päeval heisatakse ka lipud. Teemakohase kõnega esines Kirsti Mäkinen (Kalevalaiset Naiset). Esa Saario esitas katkendi eeposest.

- 27. veebruaril toimus Eesti Kirjandusmuuseumi saalis pidulik aktus, kus Eesti Vabariigi President Toomas Hendrik Ilves andis kätte Eesti Vabariigi Presidendi preemia parimatele rahvaluulekogujatele. Rahvaluulepreemia said Urmas Haud oma suguvõsa pärimust käsitleva internetilehekülje, selle käsikirjaliste alusmaterjalide ning fotode arhiivile üleandmise eest ja Taisto-Kalevi Raudalainen ingerisoomi, aga ka muu rahvaluule kogumise eest. Aktusel anti üle vaade Eesti Rahvaluule Arhiivile 2008. aastal laekunud kaastöödest ja austati ka teisi läinud aastal arhiivile materjali kogunud inimesi.

- 28. veebruaril toimus Lääne-Viru- maa Keskraamatukogus konverents „Mitmetahuline Jakob Liiv” kirjaniku 150. sünniaastapäeva tähistamiseks. Peeti viis ettekannet, milles käsitleti Jakob Liivi juuri, Liivi kui Väike-Maarja parnassi vaimsuse kandjat, tema tegevust Rakveres, kirjanduslikku pärandit jmt. Konverentsipäeva lõpus oli võimalik vaadata Rakvere Teatris Toomas Suumani selleks õhtuks valminud etendust „Saksad sõitsid saaniga ehk Kohtumisõhtu ühes vaatuses pisarate, kisa ja vaikimisega”.